

Житомирський державний університет імені Івана Франка
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
Кафедра педагогіки

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»
(для студентів природничого факультету)

Укладач :
канд. пед. наук Павленко В.В.

ЖИТОМИР

2011

УДК 37.013(076)
ББК 74.00я73
П 12

Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 25 лютого 2011 року, протокол № 7.

Рецензенти:

Антонова О.Є. – доктор педагогічних наук, професор;

Вітвицька С.С. – кандидат педагогічних наук, професор;

Сотська Г.І. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти дорослих НАПН України;

Костюшко Ю.О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психолого-педагогічних дисциплін Житомирської філії МАУП.

Павленко В.В.

П 12 Інструктивно-методичні матеріали до семінарських та лабораторних занять з курсу «Педагогіка» (для студентів природничого факультету) / В.В. Павленко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 72 с.

У представлених інструктивно-методичних матеріалах до семінарських та лабораторних занять з курсу «Педагогіка» (для студентів природничого факультету) містяться допоміжні матеріали для підготовки до семінарських та лабораторних занять при вивченні курсу «Педагогіка».

Для студентів та викладачів вищих навчальних закладів.

УДК 37.013(076)
ББК 74.00я73
П 12

Павленко В.В., 2011 р.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка	4
2. Види діяльності студентів, які оцінюються згідно з рейтинговою системою	8
3. Рекомендації щодо підготовки і проведення занять	9
4. Вимоги до написання реферату	13
5. Тематика семінарських занять	18
6. Список рекомендованої літератури	36
7. Робота з першоджерелами. Список першоджерел та документів для обов'язкового вивчення	40
8. Термінологічний словник	41
9. Додатки	53

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Високий рівень підготовки майбутніх спеціалістів, формування їх професійної компетентності потребує раціонального поєднання знань з умінням вирішувати практичні питання, використовуючи найновітніші здобутки педагогічної науки.

В умовах глибокої трансформації політичної, економічної та соціальної сфер, зміни культурних і духовних пріоритетів української нації метою виховання в Україні є усебічний розвиток дитини на засадах національної культури і духовності, про що йдеться у державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХ столітті. Зміна соціально-економічних умов розвитку суспільства, зміна цінностей потребує формування компетентного фахівця, успішного професіонала педагогічної справи. Саме для успішного й ефективного вирішення цих завдань і пропонується курс «Педагогіка» для студентів природничого факультету.

Студент має навчитися творчо підходити до своєї праці, вміти вирішувати педагогічні ситуації, кожна з яких має свою основу, потребує педагогічних знань, відсутність яких не можна повністю компенсувати ні інтуїцією, ні досвідом. Він має орієнтуватися, насамперед, на гуманістичні ідеї гуманізації освіти, прагнути до всебічного розвитку як особистості. Він має розуміти освіту в контексті сучасних найважливіших тенденцій (глобалізації, взаємовпливу освітніх систем, інформатизації, діалогу культур, їх інтеграції).

Оволодіння майбутніми вчителями педагогічними знаннями виступає важливим фактором розвитку в них професійної компетентності, професійних умінь, творчого ставлення до справи виховання та навчання учнів.

Система знань з педагогіки та оволодіння нею студентами у процесі вузівського навчання включає як їхню пізнавальну діяльність над оволодінням теорією, так і самостійну навчальну роботу над суттєвими поняттями педагогіки, її закономірностями, першоджерелами, а також практичною спрямованістю цих теоретичних першооснов.

Даний курс побудований на основі сучасних вимог до педагогічних технологій, головне завдання яких полягає в розкритті зв'язків та закономірностей процесу професійної загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів, основою якої є опора на соціокультурний, особистісно-орієнтований, діяльнісний та системний підходи.

Навчальний курс орієнтований на вироблення творчого індивідуального мислення майбутніх фахівців ВНЗ і побудований з урахуванням суб'єкт-суб'єктної взаємодії у системі «викладач – студент».

Мета курсу «Педагогіка» – формування у студентів наукового світогляду; оволодіння науковою педагогічною термінологією; виховання інтелекту; розвиток педагогічної ерудиції; підготовка до майбутньої професійної діяльності, до життя в сучасному суспільстві.

Завдання дисципліни:

1. Оволодіння науковими знаннями з різних педагогічних теорій.
2. Розвиток особистості студента:
  - ✓ ознайомлення студентів із закономірностями становлення і розвитку освітніх і виховних систем від найдавніших часів і до сьогодення;
  - ✓ ознайомлення з кращими традиціями народної педагогіки;
  - ✓ оволодіння глибокими, повними, систематичними, дієвими знаннями сучасної педагогічної науки і практики;
  - ✓ розвиток педагогічного мислення як складника педагогічної культури;
  - ✓ усвідомлення сутності та практичного значення вивченого матеріалу;

- ✓ виділення головного та другорядного у вивченому матеріалі.

3.Формування педагогічної культури :

- ✓ формування умінь застосовувати теорію педагогіки в практиці навчання і виховання;
- ✓ формування умінь порівняння та аналізу світових шкільних, освітніх та педагогічних теорій і досвіду;
- ✓ формування умінь аналізувати, систематизувати та узагальнювати вивчений матеріал;

4.Виховання позитивного ставлення до майбутньої діяльності, потреби у самовдосконаленні.

У процесі вивчення курсу «Педагогіка» студент повинен **знати**:

з розділу «**Загальні основи педагогіки**»:

- 1) предмет та завдання педагогіки, основні принципи її побудови, джерела педагогіки;
- 2) основні закономірності, фактори та рушійні сили процесу розвитку особистості;
- 3) особливості та специфіку педагогічної професії, функції вчителя;
- 4) класифікацію методів науково-педагогічних досліджень;
- 5) міжпредметні зв'язки педагогіки з іншими науками.

з розділу «**Дидактика**»:

- 1) цілі навчання;
- 2) поняття про зміст загальної середньої освіти;
- 3) рушійні сили процесу навчання;
- 4) форми, методи та засоби навчання учнів у сучасній школі;
- 5) різні підходи до організації процесу навчання;
- 6) типологію і структуру уроку;
- 7) типи нестандартних уроків.

У результаті вивчення курсу «Педагогіка» студент повинен **уміти** :

- застосовувати методи порівняльного аналізу педагогічних явищ у власних наукових пошуках;

- творчо використовувати набуті знання при організації власної діяльності.

У процесі проведення семінарсько-практичних занять з курсу «Педагогіка» студенти ознайомлюються з методами досліджень із педагогіки, з обробкою даних цих досліджень, беруть участь у проведенні спостережень, консультацій, бесід виховного і методи характеру.

Основними формами організації навчального процесу визначено: семінарські заняття; лабораторні заняття; самостійну роботу; індивідуальні консультації; групові консультації.

Самостійна робота, активні форми і методи навчання, семінарсько-практичні заняття, дискусії сприяють творчому засвоєнню курсу «Педагогіка».

Важливим аспектом вивчення дисципліни є спрямування уваги студентів на набуття навичок реферування педагогічної й методичної літератури. У процесі написання самостійних письмових робіт (рефератів, курсових та ін.) засвоюються навички правильного бібліографічного опису творів, друку, формуються уміння робити бібліографічні посилання, складати список літератури.

Засоби навчання: графічні засоби, таблиці, схеми, технічні засоби навчання – звукозапис, відеопродукція, підручники та навчальні посібники.

Формою контролю знань студентів відповідно до навчального плану є іспит.

Види діяльності студентів, які оцінюються згідно з рейтинговою системою

Оцінювання діяльності студентів та визначення рівня оволодіння ними знаннями та вміннями здійснюється на основі рейтингової системи. Оцінюванню підлягають як теоретичні знання, так і практичні вміння та навички студентів.

Види діяльності студентів, які підлягають оцінюванню **Теоретичний блок**

1. Відвідування лекцій – 0,25 б.
2. Ведення конспекту лекцій – 0,25 б.
3. Участь у проведенні лекції на рівні відповідей на проблемні запитання – 0,25 б.
4. Участь у проведенні лекції на рівні виконання індивідуального завдання дослідницького характеру – 0,25 б.

Практичний блок

1. Відвідування практичних занять – 0,25 б.
2. Участь у діловій грі:
  - підготовка та проведення опитування студентів групи – 0,25 б.;
  - підготовка та застосування наочності (портрети педагогів, малюнки, фото тощо) – 0,25 б.;
  - розробка та застосування логічної схеми – 0,25 б.;
  - наявність проблемних запитань – 0,25 б.
3. Участь у проведенні заняття на рівні відповідей на запитання – 0,25 б.
4. Підготовка індивідуальних завдань практичного характеру – 0,25 б.

Самостійна робота

1. Вивчення творів класиків педагогіки – 0,5 б.
2. Ведення конспектів першоджерел – 0,5 б.
3. Підготовка творчих робіт реферативного характеру – 1 б.

Науково-дослідна робота студентів

1. Робота у державному архіві – 3,0 б.
2. Науково-дослідна робота у проблемних групах – 3,0 б.
3. Написання курсових та дипломних робіт – 5,0 б.
4. Участь у науково-практичних конференціях – 5,0 б.

Рекомендації щодо підготовки і проведення занять

Для проведення практичного заняття з педагогіки обираються керівники творчих груп з числа студентів групи (2 студенти).

I. Рекомендації для керівників творчих груп стосовно проведення заняття:

- розподілити питання, що пропонуються для розгляду, серед студентів групи;
- скласти план-конспект проведення заняття (обов'язково визначити мету даного заняття);
- продумати перехід від попереднього питання до наступного (стисло повторити основні положення питання, яке розглядалося в ігровій формі, можливе з використанням різних дидактичних методів; використання тестових завдань);
- підведення підсумків заняття.

II. Огляд педагогічної преси

Мета : ознайомити студентів з сучасною педагогічною пресою.

Вимоги щодо підготовки завдання:

- вибір педагогічного видання упродовж 5 років;
- підготовка виступу;
- оформлення картки з урахуванням таких вимог : (картон розміром 12 / 12; на титульній сторінці подається назва теми заняття; у центрі – бібліографічний опис матеріалу; в правому нижньому кутку – прізвище студента, який виконував завдання, номер групи; на звороті – анотація).

Вимоги щодо проведення огляду педагогічної преси:

- організація аудиторії;
- оформлення дошки;

- зацікавленість студентів;
- час виступу – 5-7 хвилин.

III. Експрес-контроль

Мета: перевірка знань основних понять теми, що вивчається.

Експрес-контроль – це вид письмового контролю, який передбачає:

- ✓ формулювання питань у згорнутому вигляді (наприклад: «Педагогіка – визначення»; «Основні категорії педагогіки – перерахувати»);
- ✓ чітку, коротку відповідь на питання;
- ✓ час проведення – 5-7 хвилин (Додаток Б).

Підготовка до проведення експрес-контролю

Скласти план-конспект виступу, який включає:

- ✓ організаційний момент – привітання й організація аудиторії для подальшої роботи (підготовка та оформлення робочих листків, розподіл на варіанти);
- ✓ розробка системи завдань, які потребують короткої відповіді;
- ✓ завершення роботи та збір виконаних робіт;
- ✓ підведення підсумку роботи.

IV. Опитування за питаннями, передбаченими у плані заняття

Мета : навчитися аналізувати та узагальнювати матеріал з даної теми; формулювати питання; випробувати себе в ролі вчителя; вміти організувати аудиторію.

Підготовка до проведення опитування :

- опрацювання конспекту лекцій, підручників, посібників з теми заняття;

- розробка блок-схеми з певного питання;
- складання конспекту проведення опитування (при проведенні опитування застосовувати запитання, які потребують репродуктивної відповіді, та проблемні запитання);
- висновок (стисло повторити основні положення питання, яке розглядалося).

Вимоги до проведення опитування :

- наявність блок-схеми на дошці;
- застосування наочності;
- наявність конспекту опитування.

V. Проблемні ситуації

Мета : навчитися подавати інформацію, яка містить суперечність, повідомляти протилежні думки з будь-якого питання.

Прийоми створення проблемної ситуації :

- ✓ пряма постановка проблеми;
- ✓ постановка гострих нерозв'язаних питань;
- ✓ проблемне завдання у вигляді питання;
- ✓ повідомлення інформації, яка містить суперечність, повідомлення протилежних думок з будь-якого питання;
- ✓ звернення уваги на те чи інше життєве явище, яке потрібно пояснити;
- ✓ повідомлення фактів, які викликають непорозуміння;
- ✓ співставлення життєвих знань з науковими;
- ✓ цитування протилежних поглядів різних авторів на одне і те ж питання;
- ✓ постановка студентів у позицію експертів, опонентів, рецензентів; виділення точної й неточної інформації.

Проблемними є такі питання, які вказують на сутність навчальної проблеми, на сферу пошуку невідомого. Вони спрямовані в майбутнє в напрямку пошуку поки що невідомого студенту нового знання, умов або способів діяльності. У дискусіях виявляються сильні сторони студентів, ступінь їх обдарованості, моральні якості.

VI. Індивідуальні завдання

Мета : навчитися аналізувати та узагальнювати додатковий матеріал з даної теми; подавати його перед аудиторією у цікавій формі, використовуючи необхідні методи та засоби.

Підготовка щодо виконання завдання :

- опрацювання додаткової літератури;
- розробка блок-схеми з певного питання;
- визначення форми подання матеріалу (схематичне представлення, текстовий виклад матеріалу, представлення у вигляді таблиць, презентація);
- оформлення матеріалу (на окремому аркуші або на диску).

Вимоги до представлення індивідуального завдання :

- організаційний момент – привітання та організація аудиторії;
- виклад матеріалу в цікавій формі;
- висновок.

Вимоги до написання реферату

Послідовність написання реферату

Реферат (лат. Referre – повідомляти) – доповідь на певну тему, що включає огляд наукових та інших джерел з обраної теми або виклад змісту наукової роботи, книжки, статті.

Особу, яка складає реферат, називають референтом, а сам процес – реферуванням.

Реферат викладають своїми словами, використовуючи при цьому особливо значущі визначення, цитати, а також висловлювання, з якими референт не згоден. Цитування зумовлює посилання на джерело із зазначенням сторінок. Аналогічними є вимоги і до викладених думок авторів наукових робіт, якщо вони містять важливі положення, висновки. Реферат базується на описовому методі дослідження. Важливо зазначити, що у рефераті необхідно не лише висвітлювати відповідну наукову інформацію, а й показати своє ставлення до неї.

Вибір теми реферату слід узгоджувати з викладачем. Структуру реферату дослідник складає особисто.

Зразок структури реферату

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Історія та теорія питання

РОЗДІЛ 2. Вирішення проблеми в сучасних умовах

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, формулюється мета реферату та визначаються завдання.

У **розділі 1.** наводяться основні теоретичні дослідження з теми; зазначається, хто з учених вивчає дану проблему. Визначається сутність

проблеми, основні чинники, зумовлюють розвиток процесу, який вивчається. Визначаються недостатньо досліджені питання, з'ясовуються причини їх слабкої розробленості.

У **розділі 2.** подається поглиблений аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми. Особлива увага приділяється виявленню основних ідей та гіпотез, новим методикам, оригінальним підходам до вивчення проблеми. Висвітлюються власні думки щодо розвитку проблеми.

У **висновках** подаються узагальнення, ідеї, думки, міркування, зауваження, оцінки, пропозиції науковця щодо порушених у рефераті питань; підсумовування результатів виконаної роботи.

До **списку використаних джерел** включаються публікації переважно останніх 5-ти років (окрім архівних матеріалів). Особливу цінність мають роботи останніх років.

У **додатках** наводяться таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

У процесі вивчення матеріалу, написання реферату можуть з'ясуватися факти, аналіз яких спонукає до перегляду первинних елементів структури, основних смислових акцентів. Отже, навіть найдосконаліша структура є не закостенілою догмою, а орієнтиром творчого пошуку.

Кожний реферат має бути індивідуальною роботою, в ньому простежуються особливості мислення, творча манера автора.

Вимоги до оформлення реферату

Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом документів, кількістю відомостей, їх науковою цінністю або практичним значенням.

Загальні вимоги :

1. Використання паперу типового формату.

2. Скріплення і нумерація сторінок.
3. Правильне оформлення титульної сторінки: назва навчального закладу, де виконано роботу, тема реферату, відомості про виконавця та керівника, місто та рік написання.
4. План (зміст з нумеруванням сторінок).
5. Структура змісту: вступ, основна частина (Розділ 1, Розділ 2), висновки, список використаних джерел, додатки.
6. Подання списку використаних джерел в алфавітному порядку або в порядку посилань з дотриманням правил наукового апарату (відкриває список посилання на текстуальне джерело твору, що вивчається).
7. Недопустимість жодних надмірностей в оформленні (рамок, малюнків тощо), які не стосуються змісту роботи.
8. Під час добору мовних засобів для написання реферату необхідно врахувати особливості наукового стилю мовлення. Слід використовувати синтаксичні конструкції, властиві мові наукових документів, уникати складних граматичних зворотів.
9. У рефераті слід використовувати стандартизовану термінологію, уникати незвичних термінів і символів або пояснювати їх при першому згадуванні в тексті.
10. Відповідність висновків автора поставленим завданням (чи досягнуто мети дослідження).
11. Обсяг реферату залежить від значущості проблеми, опанованого матеріалу. Як правило, він сягає (500-2500 знаків до 20-24 сторінок) : вступ – 2-3 сторінки друкованого тексту, надрукованого через 1,5 інтервали, основна частина – 10-15 с., висновок – 2-3 с.

Текст робіт має бути надрукованим чітко, розбірливо, без помилок та виправлень з одного боку білого паперу формату А 4. Текст викладається одним кольором. Кожна сторінка має поля: ліве – 25 мм; праве – 20 мм;

верхнє і нижнє – 20 мм. Нумеруються всі сторінки роботи, окрім першої. Порядковий номер сторінки ставиться на середині її верхнього поля. Важливо викласти список використаної літератури. За приклад правильного викладу можна взяти список літератури, поданий у кінці цих методичних рекомендацій. Список літератури формується в алфавітному порядку або в порядку посилань.

Наведені у тексті реферату цитати супроводжуються посиланнями. Посилання ставляться відразу після закінчення цитати чи іншої запозиченої інформації в квадратних дужках. У цих дужках вказується порядковий номер джерела у списку літератури та відповідна сторінка джерела. Наприклад: [12, с. 56]. Джерело може подаватися під текстом тієї ж сторінки реферату, на якій використана цитата, у формі зноски.

Критерії оцінки якості реферату:

1. Відповідність темі змісту і форми реферату.
2. Повнота відображення змісту статті чи кількох праць за темою.
3. Логіка викладення матеріалу.
4. Термінологічна чіткість.
5. Рівень навичок самостійної роботи з науковою літературою та вміння критично оцінити її.
6. Відповідність основних тез і положень, виділених реферуємим, змістові статті;
7. Власне бачення проблеми дослідником, творчий характер роботи.
8. Якщо реферат є основою усного повідомлення, враховують і вміння відібрати найсуттєвіший матеріал для короткого виступу.
9. Відповідність висновків автора поставленим завданням.
10. Оформлення реферату.

Вимоги до захисту реферату:

- ✓ обговорення, під час якого висловлюються різні точки зору, йде обмін власними думками, дається оцінка значущості поданого матеріалу;
- ✓ важливою умовою змістовного обговорення є попереднє ознайомлення з ним опонентів;
- ✓ у межах відведеного студенту часу (до 10 хв.) слід стисло повідомити основний зміст реферату, розкрити головні, найбільш важливі положення;
- ✓ під час доповіді використовувати різноманітні форми наочності;
- ✓ вільно володіти матеріалом у процесі захисту.

Реферат рецензується й оцінюється, за умов позитивного відгуку студент допускається до екзамену.

СЕМІНАР 1

ПРЕДМЕТ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

МЕТА: сприяти засвоєнню студентами теоретико-методологічних підходів до вивчення педагогічних наук, предмета, основних понять та категорій педагогіки; навчити їх здійснювати категорійний аналіз базових понять; сприяти розвитку педагогічного мислення майбутніх учителів.

ОБЛАДНАННЯ: логічна опорна схема основних понять курсу педагогіки, підручники з педагогіки, словники, тестові завдання.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: педагогіка, предмет вивчення педагогіки; методологія, методологічні основи педагогіки; основні категорії педагогіки: виховання, освіта, навчання, розвиток особистості; структура педагогічної науки, галузі педагогіки.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Предмет педагогіки.
2. Методологічні основи педагогіки.
3. Основні етапи розвитку педагогіки.
4. Основні категорії педагогіки.
5. Система педагогічних наук : галузі педагогіки.

II. Практична частина.

1. Здійснити категорійний аналіз основних понять педагогіки, а саме: «виховання», «освіта», «навчання», «розвиток».

2. За допомогою практичних та тестових завдань перевірити рівень засвоєння студентами ключових понять теми.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.
2. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». – К.: Райдуга, 1994.

3. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
4. Кіт Г.Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / Г.Г. Кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: «Шкільний світ», 2001.
6. Подласый В.И. Педагогика. Новый курс: учебник: в 2-х кн. – М.: Изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн.1. : «Общие основы». – 576 с.
7. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад // Освіта. – 1993. – 3 вересня.
8. Практикум з педагогіки: навчальний посібник / За заг. ред. О.А.Дубасенюк, А.В.Іванченка. – [2-ге вид., доп. і перероб.] – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – С.11-30.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Підготуватися до відповідей за таблицею (Додаток Б).

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО КОНСПЕКТУВАННЯ:

1. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Передмова // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 237-245.

- ✓ Виписати цитати про педагогіку як науку і мистецтво.

1. Ушинський К.Д. Про користь педагогічної літератури // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 198-211.

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Педагогіка, предмет вивчення педагогіки, методологія, методологічні основи педагогіки, категорія, структура педагогічної науки, галузі педагогічної науки, загальна педагогіка, вікова педагогіка, соціальна педагогіка, спеціальна педагогіка, професійна педагогіка, порівняльна педагогіка, етнопедагогіка.

СЕМІНАР 2

ПЕДАГОГІЧНА ПРОФЕСІЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

МЕТА: з'ясувати основні категорії та поняття професійної діяльності вчителя; створити у студентів початкову позитивну установку на формування особистості вчителя; розвинути мотивацію до набуття вчительської професії; розкрити соціальну роль і функції вчителя, специфіку його діяльності, вимоги до нього з боку суспільства; формувати у студентів уміння розв'язувати педагогічні задачі.

ОБЛАДНАННЯ: висловлювання видатних мислителів про педагога, твори видатних педагогів, підручники з педагогіки, словники, тестові завдання.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: педагог, учитель; викладач, вихователь; педагогічна діяльність; специфіка педагогічної діяльності; професіограма вчителя; педагогічні здібності; педагогічна спрямованість; педагогічне мислення; педагогічна творчість.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Сутність основних понять та категорій учительської професії.
2. Соціальна роль, функції вчителя, вимоги до нього.
3. Вчительство та розбудова сучасної української школи.
4. Інститут вчительства та інноваційні процеси.

II. Практична частина.

1. Обговорення проблемних питань за темою заняття.
2. Виконання практичних завдань з теми.
3. Тестування.
4. Розв'язування педагогічних задач.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации / К. Ангеловски. – М., 1991.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика : [навч.-методич. посібн.] / Г.П. Васянович. – Львів, «Норма», 2005. – 344 с.

3. Введение в специальность / Под ред. Л.М.Рувинского. – М.,1988. – Гл. 1, 2.
4. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад // Освіта. – 1993. – 3 вересня.
5. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1991. – 26 червня.
6. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва / М.Д. Касьяненко. – К., 1993. – Ч. I.
7. Кіт Г.Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / Г.Г. Кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
8. Кондрашова Л.В. Сборник педагогических сочинений / Л.В. Кондрашова. – М., 1987.
9. Макаренко А.С. Из лекции «Воспоминание о семье и школе» : [хрестоматия по педагогике] / А.С. Макаренко. – М., 1973. – С. 21-22.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 червня.
11. Профессия – учитель: беседы с молодыми учителями / Под ред. Э.Г.Онушкина. – М., 1987.
12. Синиця І.О. З чого починається педагогічна майстерність? / І.О. Синиця. – К., 1979.
13. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю / В.О. Сухомлинський. – К., 1979.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Підготуватися до відповідей за таблицею (Додаток В).

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО КОНСПЕКТУВАННЯ:

1. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю // **Вибрані твори: у 5-ти т. – К., 1976. – Т. 2. – С.419-656.**
- ✓ Із праці «Сто порад учителю» виписати 10 порад учителю.

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Педагог, учитель; викладач, вихователь; педагогічна діяльність; специфіка педагогічної діяльності; професіограма вчителя; педагогічні здібності; педагогічна спрямованість; педагогічне мислення; педагогічна творчість.

СЕМІНАР 3

ШКОЛЯР, ЙОГО РОЗВИТОК І ВИХОВАННЯ

МЕТА: сприяти засвоєнню студентами основних понять теми: «особистість», «рушійні сили», «фактори розвитку»; формування у студентів уміння виявляти та аналізувати потенційні можливості розвитку школярів, проектувати засоби розвитку особистості у навчально-виховному процесі.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття, матеріали з передового педагогічного досвіду, збірник педагогічних задач, навчальні посібники.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: особистість; розвиток особистості; формування особистості; спадковість; середовище; соціальне середовище; активність особистості; акселерація, фактори розвитку.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Поняття про розвиток і формування особистості.
2. Основні фактори та рушійні сили процесу розвитку й формування особистості.
3. Взаємозв'язок розвитку, виховання та навчання.
4. Роль діяльності, спілкування, власної активності у розвитку та вихованні особистості.
5. Врахування закономірностей вікового та індивідуального розвитку дітей, підлітків, юнаків.

II. Практична частина.

1. Виконання практичних завдань з теми.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвілі Ш.О. До школи у шість років / Ш.О. Амонашвілі // Педагогічний пошук. – К., 1991.
2. Волков І.П. Вчимо творчості / І.П. Волков // Педагогічний пошук. – К., 1988.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 13. – С. 2-16.

4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // Освіта. – 2002. – 24 червня.
5. Никитин Б. Мы, наши дети и внуки / Б. Никитин, Л. Никитина. – М., 1989. – Гл.4.
6. Никитин Б. Ступеньки творчества или развивающие игры / Б. Никитин. – М., 1989.
7. Практикум з педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – [2-ге вид., доп. і перероб.] – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – С.95-107.
8. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 53-206.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 3. – С. 7-282.
10. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – К., 1997. – 232 с.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Критерії готовності дитини шестирічного віку до навчання.
- ✓ Досвід розвитку творчих здібностей у сім'ї Нікітіних.
- ✓ Підготуватися до відповідей за таблицями (Додаток Г, Д).

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО КОНСПЕКТУВАННЯ:

1. Амонашвілі Ш.О. До школи у шість років / Ш.О. Амонашвілі // Педагогічний пошук. – К., 1991.
2. Никитин Б.П. Ступеньки творчества или развивающие игры / Б.П. Никитин. – М., Просвещение, 1989. – 160 с.

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Індивід, особистість, індивідуальність, розвиток, формування особистості, спадковість, задатки, здібності, обдарованість, талант, середовище, соціалізація, діяльність, активність особистості, спілкування, фактори розвитку.

СЕМІНАР 4

ФОРМУВАННЯ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ОСОБИСТІТЬ ШКОЛЯРА

МЕТА: з'ясувати сутність колективу як мети і засобу виховання школярів, впливу колективу на особистість; показати динаміку та логіку розвитку колективу; формувати у студентів професійно-педагогічні уміння розвитку учнівського колективу, вибору педагогічно доцільної системи методів виховного впливу на особистість і колектив відповідно поставлених завдань.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття, таблиця «Етапи розвитку колективу», картки з педагогічними завданнями.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: група; колектив; учнівський колектив; загальношкільний колектив; ознаки колективу; функції колективу; структура дитячого колективу; етапи розвитку колективу; закони життя, стиль, тон дитячого колективу; система перспективних ліній; закон паралельної дії; суспільна думка.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. *Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.*

1. Сутність, ознаки, типи, функції колективу.

2. Вплив колективу на особистість дитини. Структура дитячого, загальношкільного колективу.

3. Процес розвитку колективу. Система перспективних ліній.

4. Закони життя, стиль, тон дитячого колективу.

5. Педагогіка паралельної дії.

II. *Практична частина.*

1. Виконання практичних завдань з теми.

III. *Підведення підсумків заняття.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Болдырев Н.М. Методика воспитательной работы в школе : [учеб. пособие] / Н.М. Болдырев. – М.: Просвещение, 1984. – 223 с.

2. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва : [навч. посібник] / М.Д. Касьяненко. – К.: Вища школа, 1993. – 320 с. – Ч. II.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 13. – С. 2-16.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / В.О. Сухомлинський. – К., 1975.
5. Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – С. 355 – 373.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Етапи становлення колективу (Лутошкин А.Н. Как вести за собой. – М., 1978. – С. 6-12.) (Додаток Ж).

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО КОНСПЕКТУВАННЯ:

1. Сухомлинський В.О. Мудра влада колективу / В.О. Сухомлинський. – К., 1975.
  2. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу / А.С. Макаренко. – Т.1. – К., 1981. – С. 177-250.
  3. Макаренко А.С. Педагогічна поема / А.С. Макаренко. – Х.: «Прапор», 1978. – 630 с.
- ✓ Підтвердити фактами з «Педагогічної поеми» етапи формування колективу.
  - ✓ Навести приклади ефективного використання А.С. Макаренко методу «вибуху» з «Педагогічної поеми».
  - ✓ Які традиції створював і використовував для зміцнення колективу А.С. Макаренко? Підтвердити цитатами.
  - ✓ Виписати з «Педагогічної поеми» 2-3 конкретні характеристики вихованців.

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Група, колектив, ознаки колективу, основний закон життя колективу, принцип паралельної дії, система перспективних ліній, етапи становлення колективу, актив колективу, структура шкільного дитячого колективу, колективна творча справа, методика КТС, закони життя колективу.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 1

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ. ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ

МЕТА: сприяти засвоєнню студентами основних понять теми: «методологічні основи процесу навчання», «сутність та структура процесу навчання», «принципи та закономірності процесу навчання»; вчити студентів аналізувати логіку діяльності вчителя (викладання) та діяльності учнів (учіння), визначати психологічні основи діяльності учнів у процесі навчання; ознайомити студентів з різними підходами до процесу навчання і підготувати їх до свідомого, оптимального вибору необхідних засобів і методів навчання з урахуванням конкретних умов.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: процес навчання; методологічні основи процесу навчання; функції процесу навчання; викладання та учіння як сторони процесу навчання; засвоєння як психологічна основа процесу навчання.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Дидактика як галузь педагогічних знань.
2. Сутність процесу навчання, його методологічні основи та рушійні сили.
3. Функції процесу навчання, зв'язок між ними.
4. Структура процесу навчання.
5. Різні підходи до процесу навчання в сучасній школі.
6. Принципи навчання у сучасній педагогіці.

II. Практична частина.

1. Виконання студентами практичних завдань.
2. За допомогою практичних та тестових завдань перевірити рівень засвоєння студентами основних понять теми.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.

2. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». – К.: Райдуга, 1994.
3. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті /Освіта. – 2002. – 24 червня.
5. Педагогіка /Под ред. Ю.К. Бабанського. – М., 1988. – Гл.1.
6. Подласый В.И. Педагогіка. Новый курс: учебник : в 2-х кн. / В.И. Подласый. – М.: Изд. центр «ВЛАДОС», 1999. – Кн.1: «Общие основы». – 576 с.
7. Практикум з педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – С.11-30.
8. Смирнов В.И. Общая педагогіка в тезисах, дефинициях, иллюстрациях / В.И. Смирнов. – М.,1999. – 416 с.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

1. Підготувати виступ «Актуальні проблеми розвитку системи освіти» за книгою О.Я.Савченко «Дидактика початкової школи». – К., 1999. – С.310-323.
2. Підготуватися до відповідей за таблицями (Додаток З, К).

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Процес навчання; методологічні основи процесу навчання; функції процесу навчання; викладання та учіння як сторони процесу навчання; засвоєння як психологічна основа процесу навчання.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 2

ЗМІСТ ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

МЕТА: ознайомити студентів із структурою та змістом освіти у середній загальноосвітній школі України; сформувати у студентів розуміння того факту, що зміст освіти у сучасній школі обумовлений рівнем соціально-економічного розвитку суспільства і є провідним компонентом навчального процесу; сприяти засвоєнню студентами основних понять теми: «зміст освіти», «загальна, політехнічна та професійна освіта», «навчальні плани, програми», «підручник»; виробити у студентів уміння та навички аналізувати навчальні плани, програми, підручники; сприяти розвитку педагогічного мислення майбутніх учителів.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття, навчальні плани середньої загальноосвітньої школи, навчальні програми, підручники, посібники за фахом студентів.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: освіта; зміст освіти; знання; уміння; навички; види освіти: загальна, політехнічна, професійна; навчальний план, навчальна програма; навчальний предмет, підручник, посібник; досвід творчої діяльності.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Поняття «зміст освіти» та наукові основи його визначення. Теорія формальної і матеріальної освіти.

2. Єдність загальної, трудової й політехнічної освіти в діяльності української школи.

3. Аналіз навчальних планів, програм, підручників та навчальних посібників сучасної загальноосвітньої школи.

4. Сучасні тенденції вдосконалення освіти у середній школі в умовах оновлення суспільства.

5. Нормативні документи, що визначають зміст освіти.

II. Практична частина.

1. Виконання студентами практичних завдань.

2. За допомогою практичних та тестових завдань перевірити рівень засвоєння студентами основних понять та головних положень теми.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.
2. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». – К.: Райдуга, 1994.
3. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2002. – 24 червня.
5. Педагогіка / Под ред. Ю.К. Бабанського. – М., 1988. – Гл.1.
6. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад // Освіта. – 1993. – 3 вересня.
7. Практикум з педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – С.11-30.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Основні компоненти змісту освіти.
- ✓ Сутність загальної, політехнічної і професійної освіти та їх взаємозв'язок у середній школі.
- ✓ Дидактичні вимоги до навчального плану, програм і підручників.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО КОНСПЕКТУВАННЯ:

1. Закон України «Про освіту» // Голос України, 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
2. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». – К., 1994. – Розділ «Зміст освіти». – С.11-14.
3. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи // Педагогічна газета. – 2000. – №9.

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ

ПОНЯТЬ:

Освіта; зміст освіти; знання; уміння; навички; види освіти: загальна, політехнічна, професійна; навчальний план, навчальна програма; навчальний предмет, підручник, посібник; досвід творчої діяльності.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 3

МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

МЕТА: сприяти засвоєнню студентами основних понять теми, а саме «метод», «методи навчання», «класифікація методів навчання», сформувати у студентів уміння та навички застосовувати методи навчання; сприяти розвитку педагогічного мислення майбутніх учителів.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття, таблиці, підручники та посібники.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: метод; методи навчання; класифікація методів навчання, прийом, прийоми навчання, засіб.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Поняття про методи, прийоми та засоби навчання.
2. Основні підходи до класифікації методів навчання.
3. Характеристика основних груп методів навчання.

II. Практична частина.

1. Виконання студентами практичних завдань.
2. За допомогою практичних та тестових завдань перевірити рівень засвоєння студентами основних понять теми.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання : [підручник для педагогів] / Григорій Ващенко. – К.: Укр. видавнича спілка, 1997. – 441 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.
3. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». – К.: Райдуга, 1994.
4. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
5. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва / М.Д. Касьяненко. – М. – К., 1983. – Ч.1.

6. Кіт Г.Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / Г.Г. Кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
7. Кондрашова Л.В. Сборник педагогических задач. – М., 1987.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 20021. – 24 червня.
9. Педагогіка / Под ред. Ю.К. Бабанського. – М., 1988. – Гл.1.
10. Педагогіка / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.,1986. – Розд.1.
11. Педагогіка / Под ред. В.А.Сластенина. – М.,1997. – С. 72-92.
12. Подласый В.И. Педагогика. Новый курс: учебник : в 2-х кн. / В.И. Подласый. – М.: Изд. центр «ВЛАДОС», 1999. – Кн.1: «Общие основы». – 576 с.
13. Практикум з педагогіки: навчальний посібник / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – С.11-30.
14. Смирнов В.И. Общая педагогика в тезисах, дефинициях, иллюстрациях / В.И. Смирнов. – М., 1999. – 416 с.
15. Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – К., 2000. – С. 9-25.
16. Харламов И.Ф. Педагогика / И.Ф. Харламов. – М., 1999. – Розд.1.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Підготуватися до відповідей за таблицею (Додаток Л).

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Метод; методи навчання; класифікація методів навчання, прийом, прийоми навчання, засіб.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 4

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

МЕТА: ознайомити студентів із формами організації навчання та їх класифікацією; показати різноманітність та відмінність форм організації навчання; навчити студентів доцільно відбирати різноманітні продуктивні форми організації навчального процесу.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття, матеріали про передовий досвід, таблиці.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: форма організації навчання; урок; класно-урочна система навчання; лекція, семінар, лабораторна робота, екскурсія, домашня робота, факультатив; лекційно-семінарська система навчання; індивідуальне навчання; індивідуально-групове навчання; белл-ланкастерська система; дальтон-план; індивідуальна, групова та фронтальна форми організації навчальної діяльності; парна робота школярів; педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, педагогічна техніка, педагог-новатор.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Сутність поняття «форма організації навчання».
2. З історії розвитку форм організації навчання.
3. Форми організації навчання класно-урочної системи.
4. Різноманітні форми організації навчального процесу в досвіді вчителів-новаторів (Ш.О. Амонашвілі, І.П. Іванова, Є. М. Ільїна, В.Ф. Шаталова).

II. Практична частина.

1. Виконання студентами практичних завдань.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвілі Ш.О. До школи у шість років / Ш.О. Амонашвілі // Педагогічний пошук. – К., 1991.

2. Волков І.П. Вчимо творчості / І.П. Волков // Педагогічний пошук. – К., 1988.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти у XXI столітті // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 13. – С. 2-16.
4. Никитин Б. Мы, наши дети и внуки / Б. Никитин, Л. Никитина. – М., 1989. – Гл.4.
5. Никитин Б. Ступеньки творчества, или развивающие игры / Б. Никитин. – М., 1989.
6. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 53-206.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 3. – С. 7-282.
8. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – К., 1997. – 232 с.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Розв'язання педагогічних задач з теми «Форми організації навчання».
- ✓ Розв'язання педагогічних задач з теми «Нестандартні уроки».
- ✓ Підготуватися до відповідей за таблицею (Додаток М, П).

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО КОНСПЕКТУВАННЯ:

1. Амонашвили Ш.О. Здравствуйте, дети ! : [пособие для учителя] / Ш.О. Амонашвили; предисл. А.В. Петровского. – М. : Просвещение, 1983. – 208 с.
2. Амонашвили Ш.О. Как живете, дети ? : [пособие для учителя] / Ш.О. Амонашвили. – М. : Просвещение, 1986. – 176 с.

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Форма організації навчання; урок; класно-урочна система навчання; лекція, семінар, лабораторна робота, екскурсія, домашня робота, факультатив; белл-ланкастерська система; дальтон-план; індивідуальна, групова та фронтальна форми організації навчальної діяльності; парна робота школярів; педагогічна майстерність, педагог-новатор.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 5

УРОК – ОСНОВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

МЕТА: ознайомити студентів із особливостями класно-урочної системи навчання; з'ясувати сутність тематичного та поурочного планування; засвоїти алгоритм підготовки вчителя до уроку; формування вміння визначати тип уроку за поданною структурою.

ОБЛАДНАННЯ: логічна схема заняття, матеріали про передовий досвід, таблиці.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ: урок; класно-урочна система навчання; тематичне планування, поурочне планування, типи уроків; попередня і безпосередня підготовка вчителя до уроку.

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

I. Перевірка рівня засвоєння студентами основних теоретичних положень з теми заняття.

1. Урок – основна форма організації навчання.
2. Тематичне і поурочне планування.
3. Алгоритм підготовки до уроку.
5. Типи та структура уроків.

II. Практична частина.

1. Виконання студентами практичних завдань.

III. Підведення підсумків заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.
2. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». – К.: Райдуга, 1994.
3. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
4. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва. – К., 1983.- Ч.1.
5. Кіт Г.Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / Г.Г. Кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
6. Кондрашова Л.В. Сборник педагогических задач / Л.В Кондрашова. – М., 1987.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 червня.
8. Педагогіка / Под ред. Ю.К. Бабанського. – М., 1988. – Гл.1.

9. Педагогіка / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К., 1986. – Розд.1.
10. Педагогіка / Под ред. В.А.Сластенина. – М., 1997. – С. 72-92.
11. Подласый В.И. Педагогіка. Новый курс: учебник : в 2-х кн. / В.И. Подласый. – М.: Изд. центр «ВЛАДОС», 1999. – Кн.1: «Общие основы». – 576 с.
12. Практикум з педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – С.11-30.
13. Смирнов В.И. Общая педагогіка в тезисах, дефинициях, иллюстрациях / В.И. Смирнов. – М., 1999. – 416 с.
14. Фіцула М.М. Педагогіка / М.М. Фіцула. – К., 2000. – С. 9-25.
15. Харламов И.Ф. Педагогіка / И.Ф. Харламов. – М., 1999. – Розд.1.

ПІДГОТУВАТИ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ:

- ✓ Розв'язання педагогічних задач з теми «Урок - основна форма організації навчання».
- ✓ Підготуватися до відповідей за таблицею (Додаток Н, О).

ЗАПИСАТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СЛОВНИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТАКИХ ПОНЯТЬ:

Форма організації навчання; урок; класно-урочна система навчання; тематичне планування, поурочне планування, типи уроків.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»

1. Амонашвілі Ш.О. До школи у шість років / Ш.О. Амонашвілі // Педагогічний пошук. – К., 1991.
2. Амонашвили Ш.О. Здравствуйте, дети ! : [пособие для учителя] / Ш.О. Амонашвили; предисл. А.В. Петровского. – М. : Просвещение, 1983. – 208 с.
3. Амонашвили Ш.О. Как живете, дети ? : [пособие для учителя] / Ш.О. Амонашвили. – М. : Просвещение, 1986. – 176 с.
4. Антонова О.Є. Загальна педагогіка. Робочий зошит : [практикум] / О.Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2004. – 120 с.
5. Васянович Г.П. Педагогічна етика : [навч.-методич. посібн.] / Г.П. Васянович. – Львів: «Норма», 2005. – 344 с.
6. Ващенко Г. Загальні методи навчання : [підручник для педагогів] / Григорій Ващенко. – К.: Укр. видавнича спілка, 1997. – 441 с.
7. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : [методич. посібн. для студ. магістратури] / С.С. Вітвицька. – Житомир : Житомир. пед. ун-тет, 2003. – 232 с.
8. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел]. – К.–Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
9. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
10. Державна національна програма «Освіта : Україна ХХІ століття». – К.,1994. – Розділ «Зміст освіти». – С.11-14.
11. Єремеева В.М. Технологія вивчення загальних основ педагогіки : [методичний посібник] / В.М. Єремеева. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 156 с.
12. Єремеева В.М. Технологія вивчення основ дидактики : [методич. посіб. для викл. і студ. вищих педаг. навч. закладів] / В.М. Єремеева. – [2-е вид., доп. і перероб.] – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 132 с.
13. Закон України «Про загальну середню освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1999. – №28.
14. Закон України «Про освіту» // Голос України, 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
15. Історія педагогічної майстерності : [навч. посібн для студ. пед. ВНЗ, асп-в, учителів] / Олександр Лавріненко. – К.: СПД Богданова А.М., 2009. – 328 с.
16. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва / М.Д. Касьяненко. – К., 1983.

17. Кіт Г.Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / Г.Г. Кіт, Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2008. – 302 с.
18. Ковальчук В.А. Соціально-педагогічні задачі : сутність, типологія, технологія розв'язання : [монографія] / В.А. Ковальчук. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 152 с.
19. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти. – 2000. – №3. – С.7-13.
20. Концепція національного виховання // Освіта. – 1994. – 26 грудня.
21. Кузьмінський А.І. Педагогіка : [підручник] / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – [вид. 3-тє, випр.]. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с.
22. Кузьмінський А.І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : [навчальний посібник] / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 311 с.
23. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. Збірник творів / А.С. Макаренко. – К.: Рад. шк., 1990. – 368 с.
24. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу / А.С. Макаренко. – Т.1. – К., 1981. – С. 177-250.
25. Макаренко А.С. Педагогическая поэма / А.С. Макаренко. – Х.: «Прапор», 1978. – 630 с.
26. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8 т. / А.С. Макаренко. – М., 1983.
27. Макаренко А.С. Флаги на башнях / А.С. Макаренко // Пед. сочинения: в 8 т. – Т.6. – С.8-312.
28. Макаренко А.С. Цель воспитания / А.С. Макаренко // Пед. Сочинения: в 8 т. – Т.4. – С.41-49.
29. Никитин Б.П. Ступеньки творчества или развивающие игры / Б.П. Никитин. – М.: Просвещение, 1989. – 160 с.
30. Педагогика : [учеб. пособие для студ. пед. ин-тов] / Ю.К. Бабанский, В.А. Сластенин, Н.А. Сорокин и др.; под ред. Ю.К. Бабанского. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
31. Педагогика / Под. ред. Ю.К. Бабанского. – М., 1988.
32. Педагогіка / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К., 1986.
33. Педагогика / Под. ред. В.А. Сластенина. – М., 1997.

34. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – [3-є вид., допов. і переробл.]. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
35. Педагогічна майстерність : Хрестоматія : [навч. посіб.] / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – [3-є вид., допов. і переробл.]. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с.
36. Сбруєва А.А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : [навчальний посібник] / А.А. Сбруєва, М.Ю. Рисіна. – Суми: СумДПУ, 2000.
37. Сидорчук Н.Г. Інструктивно-методичні матеріали до курсу педагогіка : [методичний посібник] / Сидорчук Н.Г. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 168 с.
38. Смирнов В.И. Общая педагогика в тезисах, дефинициях, иллюстрациях / В.И. Смирнов. – М., 1999. – 416 с.
39. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – К.: Рад. шк., 1985. – 312 с.
40. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення : [навч.-метод. пос.] / Б. Ступарик. – К.: ІЗМН, 1998. – 336 с.
41. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
42. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1976.
43. Сухомлинський В.О. Мудра влада колективу / В.О. Сухомлинський. – К., 1975.
44. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський. – К., 1987. – С.235-487.
45. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа / В.О. Сухомлинський. – К., 1969. – 400 с.
46. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.3. – С. 7-279.
47. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 417-654
48. Ушинський К.Д. Жизнь и деятельность в портретах, иллюстрациях и документах / К.Д. Ушинский. – К., 1974. – 122с.

49. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Передмова // Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 237-245.

50. Ушинський К.Д. Про користь педагогічної літератури // Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / уклад.: О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 198-211.

51. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6 томах / К.Д. Ушинский; сост. С.Ф.Егоров. – М.: Педагогика, 1988-1990.

52. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні // Пед. сочинення: в 6 т. – С. 211-221.

53. Ушинський К.Д. Праця в її виховному і психічному значенні // Пед. сочинення: в 6 т. – С. 221-230.

54. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищих педаг. закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Вид. центр «Академія», 2000. – 544 с.

55. Харламов И.Ф. Педагогика / И.Ф. Харламов. – М., 1999.

56. Ярмаченко М. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренко / М. Ярмаченко. – К., 1989. – 191 с.

Державні документи про освіту

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // Освіта. – 1993. – №44, 45, 46.
2. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С.1-3.
3. Закон України «Про загальну середню освіту» // Голос України. – 1999. – 25 квітня.
4. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи // Педагогічна газета. – 2000. – №9.
5. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 13. - С. 2-16.
6. Концепція екологічного виховання // Інф. зб. МОН України. – 2002. – №7. – С. 3-22.
7. Концепція національного виховання (червень 1994) // Рідна школа. – 1995. – №6.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 червня.
9. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад // Освіта. – 1993. – №29.

Термінологічний словник

Акселерація (лат. – прискорення) – прискорення в процесі розвитку організму дитини чи підлітка порівняно з оптимальними.

Алгоритм – система правил для розв’язання певного класу задач.

Аналіз – метод дослідження, який полягає в тому, що предмет, який вивчається, уявно чи практично розчленовується на складові частини, кожна з яких досліджується окремо.

Анкетування – одержання інформації про типовість тих чи інших явищ, які свідчать про рівень освіченості й вихованості опитуваних, шляхом вивчення їх запитів, побажань, ставлення до окремих предметів.

Анотація – коротка характеристика друкованого твору з точки зору його змісту, призначення, форми та інших особливостей.

Белл-ланкастерська система навчання – система організації і методів навчання у початковій школі, за якої старші учні й ті, що добре вчать, виступали помічниками вчителя й під його керівництвом вели заняття з рештою учнів. Названа за прізвищами її авторів – Белла, англійського священника-місіонера, і Ланкастера, англійського педагога.

Бібліографія – це: а) перелік книжок статей, стосовно певної проблеми чи питання; б) науковий, систематизований за певною ознакою перелік і описання книг та інших видань.

Бесіда – метод навчання, суть якого полягає в тому, що учитель шляхом поставлених питань спонукає учнів до роздумів, до аналізу в певній логічній послідовності фактів і явищ, що вивчаються.

Виховна функція покликана забезпечити виховання підростаючого покоління у процесі навчання на основі формування світогляду як підґрунтя моральних, трудових, естетичних і фізичних якостей особистості. Виховний характер навчання – об’єктивна закономірність, що виявлялася в усі епохи.

Вікова періодизація – виділення вікових особливостей і поділ цілісного життєвого циклу людини на вікові відрізки (періоди), що вимірюються роками.

Вікові особливості – характерні для певного періоду життя анатомо-фізіологічні й психічні якості людини.

Гормони (греч. – збудження) – біологічно активні речовини, продукти життєдіяльності залоз внутрішньої секреції.

Групова форма – спосіб організації навчальних занять, при якому ставиться певне завдання для групи школярів.

Дальтон-план – система організації навчально-виховної роботи у школі, яка заснована на принципі індивідуального навчання. Назва походить від м. Далтон (США), де її було вперше застосовано на початку ХХ століття. За цієї системи учень одержував завдання від учителя, самостійно виконував їх і віддавав учителю для перевірки. Учніві надавалася свобода як у виборі занять, черговості вивчення різних навчальних предметів, так і у використанні свого робочого часу. У 20-ті роки в українській школі робилися спроби пристосувати Д.-п. до умов соціалістичного виховання. Ці спроби знайшли відображення у так званому бригадно-лабораторному методі.

Дедукція (від лат. deductio – виведення) – метод пізнання, заснований на висновках від загального до часткового.

Дефектологія – сукупність наукових дисциплін, які вивчають особливості й закономірності розвитку, виховання й навчання дітей з вадами фізичного, психічного і розумового розвитку.

Дидактика (від грецьких слів didaktikos – повчальний та didasko – той, що вивчає) – частина педагогіки, яка розробляє теорію освіти і навчання, виховання у процесі навчання.

Дискусія – словесний метод навчання, за якого відбувається суперечка, обговорення будь-якого питання.

Дистанційне навчання – це нова форма організації освіти, що основана на використанні персональних комп'ютерів, електронних підручників та засобів телекомунікацій, які становлять якісно нову технологію навчання.

Дистанційна освіта – це система, у якій реалізується процес дистанційного навчання для досягнення та підтвердження студентами певного освітнього цензу, що стає основою їх подальшої творчої або трудової діяльності.

Термін «дидактика» ввів до педагогіки німецький педагог В. Ратке (1571-1635). Під дидактикою він розумів наукову дисципліну, яка займається дослідженням теоретичних основ навчання. Фундаментальну наукову розробку дидактики вперше здійснив Я.А. Коменський у книзі «Велика дидактика», під якою розумів «загальне мистецтво всіх навчати всьому».

Діяльність – важлива форма прояву активного ставлення людини до оточуючої дійсності.

Доповідь – аналітичний жанр, який вимагає глибокого розуміння запропонованої теми, вміння користуватися різноманітними джерелами, а також уміння аналізувати емпіричний матеріал.

Дослідження – процес і результат наукової діяльності, спрямованої на отримання суспільно значущих нових знань про закономірності, структуру навчання і виховання.

Дошкільна педагогіка – галузь педагогіки, об'єктом якої є процес виховання і освіти дітей дошкільного віку.

Екскурсія – (від лат. *excursio* – поїздка, подорож, похід). Навчальна екскурсія – складна форма навчально-виховного процесу. Вона не має такого чіткого обмеження в часі. Тривалість навчальної екскурсії обумовлена навчальними завданнями, конкретними умовами її проведення, віком учнів. Місце проведення екскурсії теж не є точно визначеним і постійним. Це може бути виробництво, музей, природа та ін. Залежно від типу, змісту і методів проведення екскурсії, віку учнів, місцевих умов і виду переміщення в складі екскурсійної групи може бути від 10 до 40 учнів.

Експеримент – спосіб пізнавальної діяльності в науці, що має активний вплив на явище, яке досліджується, шляхом перетворення певних умов його існування. Основою експерименту є науково поставлений дослід. Поняття «експеримент» означає дію, спрямовану на створення умов задля вивчення певного явища.

Етапи розвитку колективу (за А.С. Макаренком) – розглядаються відповідно до поставлених вимог. На першому етапі вимоги до всієї групи ставить безпосередньо сам педагог. На другому етапі вимоги до своїх товаришів і до самих себе ставить актив, який підтримує вимоги педагога. На третьому етапі колектив сам ставить вимоги до себе і до своїх членів. Четвертий етап передбачає створення такої моральної атмосфери, коли кожний вихованець ставить суспільні вимоги сам до себе на фоні вимог колективу і, відповідно до цих вимог, обирає способи поведінки.

Етнопедагогіка – галузь педагогіки, яка вивчає специфіку народного виховання, накопичений і відображений у національній культурі, народних традиціях, звичаях, фольклорі досвід виховання.

Загальна педагогіка – базова наукова дисципліна, яка вивчає загальні закономірності виховання людини, основні фактори її розвитку, формування її особистості; розробляє загальні основи організації і здійснення педагогічного процесу.

Задатки – анатомо-фізіологічні особливості організму, головним чином центральної нервової системи, які є передумовами розвитку здібностей.

Закон – необхідне, істотне, стійке, повторюване відношення між явищами у природі й суспільстві.

Закони життя дитячого колективу (за А.С.Макаренком) – 1.Головним законом життя колективу є: рух – форма життя колективу, зупинка – форма його смерті. 2. Тон і стиль дитячого колективу : а) мажор – постійна бадьорість, готовність вихованців до дії; б) почуття власної гідності, що витікає з уявлення про цінність свого колективу, гордість за нього; в) дружнє єднання членів колективу; г) почуття захищеності; д) активність, що проявляється у готовності до впорядкованої ділової та ігрової дії; е) звичка до стриманості у рухах, слові, у проявах емоцій. 3.Традиції, ритуали, свята, які виникли у колективі й пов'язані з певними етапами його становлення.

Закономірність – об'єктивно існуючий, повторюваний зв'язок явищ природи та суспільного життя.

Засоби навчання (виховання) – допоміжні матеріали, технічні та дидактичні засоби, людський чинник.

Здібності – стійкі індивідуальні особливості людини, які є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного виду діяльності.

Зміст освіти – система знань, умінь і навичок, володіння якими забезпечує розвиток розумових і фізичних здібностей школярів, формування у них основ світогляду і моралі й відповідну до них поведінку, готує їх до життя і праці.

Знання – основний компонент освіти. Вони узагальнюють у собі накопичений досвід людства у вигляді фактів, правил, висновків, закономірностей, ідей, теорій, якими володіє наука.

Індивід – людина як цілісний неповторний представник роду з його психофізіологічними властивостями, які виступають у якості передумов для розвитку особистості; людина як носій загальних рис, що притаманні людському роду як специфічному в світі природи.

Індивідуальне навчання – одна з форм організації навчально-виховного процесу, за якої здійснюється педагогічний вплив учителя на учня поза колективом.

Індивідуальність – сукупність рис, що визначають самобутність людини, її відмінність від інших людей; своєрідність психіки та особистості індивіда, її

неповторність. Проявляється у рисах темпераменту, характеру, в специфіці інтересів, якостей, в емоційній та інтелектуальній сферах, у потребах і здібностях людини.

Індукція – метод наукового пізнання, передбачає перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому.

Класифікація – система підпорядкованих одне одному понять певної галузі знань, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями.

Класифікація методів навчання – групування методів навчання за певними ознаками і встановлення між ними зв'язків.

Класно-урочна система навчання – система організації навчального процесу в школі, за якою навчальна робота проводиться з групою учнів постійного складу, однакового віку і рівня підготовки (класом), протягом певного часу і за сталим встановленим розкладом, а основною формою навчання є урок.

Ключове слово – слово, що є носієм змісту даного педагогічного повідомлення.

Колектив – організована група людей, які об'єднані загальними цілями, професійними і соціальними інтересами, ціннісними орієнтаціями, спільною діяльністю і спілкуванням, взаємною відповідальністю.

Конспект – короткий, зв'язний і послідовний переказ змісту статті, книжки, брошури, лекції. Форма запису почутого і прочитаного, в якій наявні: план, тези, виписки, цитати, самостійні спостереження, зауваження та пропозиції. Розрізняють такі види конспектів: текстуальні, вільні та змішані.

Контент-аналіз – метод, що дозволяє отримати об'єктивну інформацію про стан питання на основі аналізу певних смислових одиниць змісту і форм інформації.

Лабораторна робота – один з видів самостійної роботи учнів, яка проводиться за завданням учителя із застосуванням навчальних приладів, інструментів, матеріалів, установок для формування професійних умінь та навичок на основі аналізу та узагальнення вивченого теоретичного матеріалу.

Лекція – (від лат. lectio – читання) – це стрункий систематичний і системний виклад певної наукової проблеми або її частки.

Людина – організм, що складається з органів і систем, жива істота, яка володіє здатністю мислити і говорити, створювати знаряддя праці й користуватися ними у процесі трудової діяльності. Являє собою єдність духовного і фізичного, природного і соціального, спадкового і набутого.

Маннгеймська система навчання – ґрунтується на поділі учнів залежно від рівня підготовки і здібностей. Запроваджена у Німеччині Йозефом Антоном Зіккінгером (1858-1930) у м. Маннгеймі. Дістала поширення на початку ХХ ст. Дітей було поділено на 4 групи: 1) основні класи – для дітей, що мають середні здібності (50-60%); 2) класи для учнів малоздібних, які звичайно не закінчують школу (20-30%); 3) допоміжні класи – для розумово відсталих дітей (2-2,5%); 4) класи для обдарованих дітей (20-25%). Поділ дітей здійснювався на підставі результатів психометричних обстежень і характеристик учителів. Тривалість навчання у кожній групі: у першій – вісім років, у другій і третій – чотири роки, у четвертій – шість років. Головний недолік системи: заснована на уявленні про вирішальний вплив біологічних факторів на кінцеві результати розвитку учнів.

Мета національного виховання – набуття молодими поколіннями соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньої, естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Метод (від грець. *mehtodos* – шлях) – шлях пізнання; засіб побудови й обґрунтування наукового знання; засіб пізнання предмета науки; спосіб реалізації цілеспрямованої двосторонньої взаємодії учня та вчителя, спрямованої на озброєння учня знаннями, уміннями, навичками.

Методи науково-педагогічних досліджень – це шляхи вивчення і засвоєння складних психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивних закономірностей процесів виховання і навчання; прийоми, процедури та операції емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності; сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретної задачі.

Методи виховання – способи взаємопов'язаної діяльності вихователя і вихованців, які спрямовані на досягнення мети виховання.

Методи навчання – способи організації пізнавальної діяльності учнів, яка забезпечує оволодіння знаннями, методами пізнання і практичної діяльності.

Методика КТС (за І.П. Івановим) – полягає в організації колективних творчих справ (КТС), які поєднують у спільній діяльності вихователів і вихованців. У цій діяльності педагоги виступають як старші товариші своїх вихованців. КТС – спільний

пошук найбільш оптимальних рішень різних виховних завдань; справа, яка планується, організовується й оцінюється зусиллями всього колективу. У витоків цієї методики стояли студенти-ентузіасти ЛДПІ ім. О.І. Герцена на чолі з І.П. Івановим.

Методична робота в школі – форма організації цілеспрямованої діяльності вчителя над удосконаленням свого фахового рівня. До найбільш відомих форм методичної роботи можна віднести: індивідуальну самоосвіту, відкриті уроки, взаємовідвідування, предметні комісії, виробничі наради, науково-практичні конференції, педагогічні читання, школи передового досвіду, методичний кабінет, курси перепідготовки, методологічний семінар.

Методичне об'єднання вчителів – одна з організаційних форм колективної методичної роботи у системі підвищення кваліфікації вчителів. М.о. знайомлять учителів з досягненнями педагогічної науки і передового досвіду, сприяють поглибленню знань із спеціальності та із споріднених предметів.

Методичний кабінет – створюється у середніх школах для надання методичної допомоги учителям і вихователям. Методичний кабінет постійно знайомить учителів з досягненнями педагогічної науки і передового педагогічного досвіду. У Методичний кабінет збираються і систематизуються поурочні плани, методичні розробки складних тем, саморобні наочні посібники, зразки художньої й технічної творчості учнів тощо.

Навички – автоматизований компонент умінь; це знання у дії.

Навчальна програма – державний документ, у якому розкривається зміст освіти з кожного навчального предмета в кожному класі й визначається система наукових знань, світоглядних і морально-естетичних ідей, практичних умінь і навичок, яких необхідно опанувати учням, і кількість годин на їх вивчення.

Навчальний план – державний нормативний документ, який визначає підсумоване навчальне навантаження учнів і його розподіл за етапами навчання і класами, тобто установлює перелік навчальних предметів, розподіл їх за роками навчання, кількість годин на тиждень, виділених для вивчення кожного предмета в окремому класі школи.

Навчальний посібник – це книга, зміст якої повністю відповідає навчальній програмі або ж розглядає окремі теми навчального предмета або ж містить емпіричний матеріал, що служить закріпленню основного теоретичного матеріалу. До навчальних посібників належать: хрестоматії, словники, збірники вправ і задач тощо.

Навчальний предмет – спеціально підібраний і дидактично оброблений матеріал науки.

Навчання – цілісний двосторонній процес педагогічної діяльності вчителя (викладання) і пізнавально-навчальної діяльності учнів (учіння), спрямований на досягнення навчально-виховних завдань.

Народна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду народу, що виробляється у домінуючих серед нього поглядах на мету, завдання, засоби і методи виховання і навчання. Першим у вітчизняну педагогічну літературу термін «народна педагогіка» запровадив К.Д. Ушинський.

Ознаки колективу – це ті характерні риси, які властиві колективу. До них належать: а) наявність суспільно значущої мети; б) щоденна спільна діяльність, спрямована на її досягнення; в) наявність органів самоврядування; г) встановлення певних психологічних стосунків між членами колективу.

Освіта – процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок.

Освітня функція полягає у тому, що у процесі навчання відбувається засвоєння наукових знань, формування спеціальних і загальнонавчальних умінь і навичок.

Особистість – стійка система соціально-значущих якостей, відношень, установок і мотивів, що характеризують людину як представника суспільства.

Парна форма – така організація навчальної роботи, за якою спільну роботу виконують дві особи : учень-учень (взаємоопитування, взаємоперевірка); учитель-учень (залік, іспит, консультація).

Педагогіка співробітництва – напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію і гуманізацію педагогічного процесу. Полягає у спільній діяльності учителя й учнів, вихователя і вихованців, яка ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток дитини у процесі виховання і навчання.

Педагогічна рада – орган колективного керівництва школою. До складу педагогічної ради входять: директор школи (голова), його заступники, організатор позашкільної й позакласної виховної роботи, усі вчителі і вихователі, лікар, голова батьківського комітету. Основне завдання педагогічної ради – об'єднання зусиль педагогічного колективу школи на піднесення рівня навчально-виховної роботи, впровадження у практику досягнень педагогічної науки і практики.

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування вчителя з учнями на уроці і після уроку, що виконує певні педагогічні функції і спрямоване на створення сприятливого, здорового психологічного клімату, на оптимізацію навчальної діяльності і стосунків між учителем і учнем та в учнівському колективі.

Підручник – книга, що включає основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до цілей навчання, встановлених програмою дидактичних вимог.

План – це короткий послідовний перелік головних питань чи тем тексту.

Приєм навчання (виховання) – окремі операції, розумові чи практичні дії вчителя або учнів, які розкривають чи доповнюють спосіб взаємодії учасників педагогічного процесу, що виражає даний метод навчання (виховання).

Принцип – узагальнені вимоги до організації й здійснення процесів виховання і навчання.

Принцип паралельної дії (за А.С.Макаренком) – полягає у тому, що виховний вплив на учнів повинен відбуватися за допомогою не прямої, а опосередкованої дії, тобто здійснюватися через колектив. Вихователь повинен бути, перш за все, членом того самого колективу, а вже потім, підтриманий колективом, – у ролі вихователя. Вихователь повинен впливати на колектив, не висуваючи сутність своєї педагогічної позиції на перший план. Впливаючи на колектив – впливати на кожен окрему особистість. «Для колективу, через колектив, силами колективу».

Проблемні питання – це такі, що вказують на сутність навчальної проблеми, на сферу пошуку невідомого. Вони спрямовані у майбутнє – у напрямку пошуку поки що невідомого студенту нового знання, умов або способів діяльності.

Професіограма вчителя – система вимог, які ставить професія до людини. Професіограма вчителя повинна включати у себе своєрідний паспорт спеціаліста, його кваліфікаційну характеристику, тобто визначення обсягу і науково обґрунтованого співвідношення громадсько-політичних, соціальних і психолого-педагогічних знань, а також програму педагогічних і методичних умінь і навичок, необхідних у педагогічній діяльності. На базі професіограми вчителя складаються навчальні плани, підручники і посібники, за якими відбувається професійна підготовка майбутнього вчителя.

Політехнічна освіта – сукупність знань про головні галузі й наукові принципи виробництва, формування загальнотехнічних практичних навичок, необхідних для участі у продуктивній праці. Основна мета політехнічної освіти – гармонійний розвиток

особистості і, насамперед, якостей, які допомагають людині включатися у процес суспільного виробництва.

Професійна освіта – сукупність знань, умінь і навичок, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої, середньої кваліфікації, або кваліфікованим робітником. Зміст професійної освіти передбачає поглиблене ознайомлення з науковими основами і технологією обраного виду праці; формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності.

Розвиваюча функція процесу навчання передбачає процес «творіння» особистості на основі розвитку її сприймання, вольової, емоційної та мотиваційної сфери.

Семінар – це форма навчання, яка передбачає обговорення проблеми, що стосується певної теми або матеріалу прослуханої лекції.

Середовище – все те, що оточує дитину від народження до кінця життя, починаючи з сім'ї, ближнього оточення і закінчуючи середовищем соціальним, у якому вона народжується і яке створює умови для її розвитку і виховання.

Середовище навколишнє – природні, соціально-економічні та матеріально-побутові умови життєдіяльності людського суспільства і кожної людини.

Середовище соціальне – оточуючі людину суспільні, матеріальні та духовні умови її існування, формування і діяльності.

Синтез – практичне чи мислене сполучення частин або властивостей (сторін) об'єкта вивчення в єдине ціле. Протилежний аналізу, з яким нерозривно пов'язаний, і не існує окремо від нього.

Система освіти – існуюча в масштабі країни структура освітньо-виховних закладів. До неї входять ясла, дитячі садки, загальноосвітні й професійні школи, вищі навчальні заклади. Часто до системи освіти належать також різні навчальні заклади для дорослих, культуроосвітні установи. Основу системи освіти складають початкова (або елементарна), середня і вища освіта.

Система перспективних ліній (за А.С. Макаренком) – ряд послідовно поставлених перед колективом цілей, досягнення яких викликає перехід від простого задоволення до глибокого почуття обов'язку. Поступове досягнення тієї чи іншої мети і прагнення до наступної цілі стимулює і забезпечує рух колективу, тобто підтримує його життєспроможність.

Спадковість – відновлення у нащадків біологічної подібності; здатність передавати свої ознаки від батьків до нащадків, наступному поколінню; здатність організмів повторювати у ряду поколінь подібні типи обміну речовин та індивідуального розвитку в цілому. Забезпечується самовідновленням матеріальних одиниць спадковості – генів, які локалізуються у специфічних структурах ядра клітини (хромосомах) і цитоплазми. Разом із мінливістю спадковість забезпечує сталість і різноманітність форм життя і є основою еволюції живої природи. У спадковість передаються: анатомо-фізіологічна структура, яка відображує характерні ознаки індивіда як представника виду *Homo sapiens* (високоорганізований мозок, задатки до мови, ходіння у вертикальному положенні, до окремих видів діяльності та ін); фізичні особливості (зовнішні расові ознаки, колір шкіри, волосся, очей, риси обличчя, тип нервової системи, конституція тіла тощо); фізіологічні особливості (форми обміну речовин, сполучення білків у організмі, група і резус-фактор крові тощо); схильність до деяких захворювань спадкового характеру (гемофілія, шизофренія, цукровий діабет, ендокринні розлади тощо); здатність до певних видів діяльності (музика, спів, спорт тощо).

Спостереження – систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта дослідження, яке дає змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень.

Талант – видатні здібності, високий ступінь обдарованості у певній сфері людської діяльності.

Теорія навчання (дидактика) – наукова дисципліна, об'єктом якої виступає процес навчання, який включає органічно взаємопов'язані викладання й учіння, а предметом – закономірні зв'язки і відношення, які функціонують у даному процесі, зміст освіти, принципи, організаційні форми, способи та засоби реалізації цілей навчання.

Уміння – це усвідомлена, спланована інтелектуальна діяльність, яка в навчальному процесі необхідна для вирішення нових складних завдань.

Урок – це така організаційна форма навчальної роботи у школі, за якої учитель у рамках точно встановленого часу з постійним складом учнів однакового віку за твердим розкладом вирішує певні навчально-виховні завдання.

Формою навчання називають зовнішнє вираження цілеспрямованої двосторонньої взаємодії учня та вчителя, спрямованої на озброєння учня знаннями, вміннями, навичками.

Школа – навчально-виховний заклад для навчання, освіти і виховання дітей, молоді й дорослих.

Школознавство – галузь педагогічної науки, яка досліджує завдання, зміст і методи управління шкільною справою, систему керівництва школою та організації її роботи.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Вплив громадських організацій на національне виховання учнів основної школи.
2. Екологічне виховання молодших школярів на уроках з природознавства.
3. Шляхи формування у школярів дбайливого ставлення до природи.
4. Особистісно-орієнтований підхід до вивчення природознавства в середній школі.
5. Система екологічного виховання В.О. Сухомлинського.
6. Формування екологічної культури підлітків засобами української етнопедагогіки.
7. Формування навичок здорового способу життя в учнів середньої школи.
8. Про єдність людини і природи, про бережливе ставлення до природи в українського народу.
9. Організація краєзнавчої діяльності старшокласників.
10. Шляхи вивчення рідного краю сучасними старшокласниками.
11. Розвиток пізнавальних інтересів підлітків засобами шкільного краєзнавства.
12. Можливості сучасного телебачення щодо екологічного виховання школярів.
13. Естетичне виховання старшокласників засобами народної пісні.
14. Естетичне виховання студентів у процесі наукової роботи.
15. Формування естетичних почуттів в учнів середньої школи у процесі вивчення предметів біологічного циклу.
16. Питання естетичного виховання у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.
17. Роль сім'ї в естетичному вихованні дитини.
18. Фактори впливу на виховання дітей у сучасній сім'ї.

19. Морально-естетичні погляди В.О. Сухомлинського.
20. Формування культури етикету в старшокласників.
21. Творча діяльність – важлива умова естетичного розвитку майбутніх педагогів.
22. Засоби народного виховання дітей та молоді.
23. Форми та методи народного виховання зростаючої особистості.
24. Формування гуманних взаємин старшокласників.
25. Народна мудрість про виховання дітей та молоді.
26. Народна гра як засіб національного виховання школярів
27. Шляхи народного виховного впливу.
28. Народні традиції українців у вихованні дітей.
29. Педагогічна система Г.С. Сковороди.
30. Педагогічна спадщина К.Д. Ушинського.
31. Використання педагогічної спадщини С.Русової в українській школі.
32. Педагогічні засади спілкування у творчості В.О. Сухомлинського.
33. Традиції та обряди як основа виховання дітей та молоді.
34. Я.А. Коменський про працю вчителя і його призначення в суспільстві.
35. Організація роботи вчителя-вихователя з обдарованою дитиною.
36. Важковихованість дітей як педагогічна проблема.
37. Роль праці у формуванні особистості школяра.
38. Гра як засіб формування інтересу до уроків біології в учнів основної школи.
39. Приклад як метод трудового виховання школярів.
40. Значення спілкування з дорослими у розумовому розвитку дитини.
41. Я.А. Коменський про урок як форму організації навчання в школі.
42. Нестандартні форми та методи навчання в практиці педагогів-новаторів.
43. Нестандартні форми навчання у сучасній школі.

44. Нестандартні методи навчання у сучасній школі.
45. Сучасні педагогічні технології у досвіді вчителів-вихователів.
46. Історія виникнення класно-урочної системи навчання.
47. Типи уроків у сучасній школі.
48. Шляхи вдосконалення сучасного уроку.
49. Шляхи підвищення ефективності сучасного уроку.
50. Шляхи вдосконалення підготовки сучасного вчителя до уроку.
51. Наочність та умови ефективного використання.
52. Шляхи та способи організації роботи з книгою.
53. Шляхи створення проблемних ситуацій на сучасному уроці.
54. Професія вчителя в історичному розвитку.
55. А.С. Макаренко про вплив дитячого колективу на формування особистості.
56. Сучасні технології навчання в Україні.
57. Дистанційне навчання в Україні.
58. Диференційоване навчання в сучасній школі.
59. Інтегроване навчання в сучасній школі.
60. Ділові ігри як форма навчальної діяльності.
61. Використання технічних засобів навчання на уроках біології.
62. Сутність та виховні можливості арт-педагогіки.

Експрес-контроль

1. Педагогіка – це ...
2. Методологія педагогіки – це ...
3. Етапи розвитку педагогічної науки :
I етап – ...;
II етап – ...;
III етап – ...
4. Основними категоріями педагогіки є:
а) виховання, освіта, самовиховання, перевиховання;
б) виховання, освіта, навчання, розвиток;
в) виховання, освіта, навчання;
г) правильної відповіді немає.
5. Процес і результат засвоєння людиною ЗУН та пов'язаних з ними практичних і пізнавальних способів діяльності:
а) виховання; б) розвиток; в) освіта; г) навчання.
6. Процес цілеспрямованого формування особистості:
а) виховання; б) розвиток; в) освіта; г) навчання.
7. Цілеспрямований процес взаємодії вчителя і учнів, у ході якого здійснюється освіта людини:
а) виховання; б) розвиток; в) освіта; г) навчання.
8. Цілеспрямований процес взаємодії вчителя і учнів, у ході якого відбувається засвоєння ЗУН:
а) виховання; б) розвиток; в) освіта; г) навчання.
9. Ряд внутрішніх пов'язаних, послідовних і прогресивних змін, що характеризують рух особистості від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності:
а) виховання; б) розвиток; в) освіта; г) навчання.
10. З якими науками педагогіка має зв'язки ? (перерахувати).

Сучасний учитель

(заповнити таблицю)

Професійно-педагогічні та особистісні риси вчителя	Соціальні функції вчителя		Основні вимоги до вчителя
Рівні педагогічної кваліфікації			
Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр

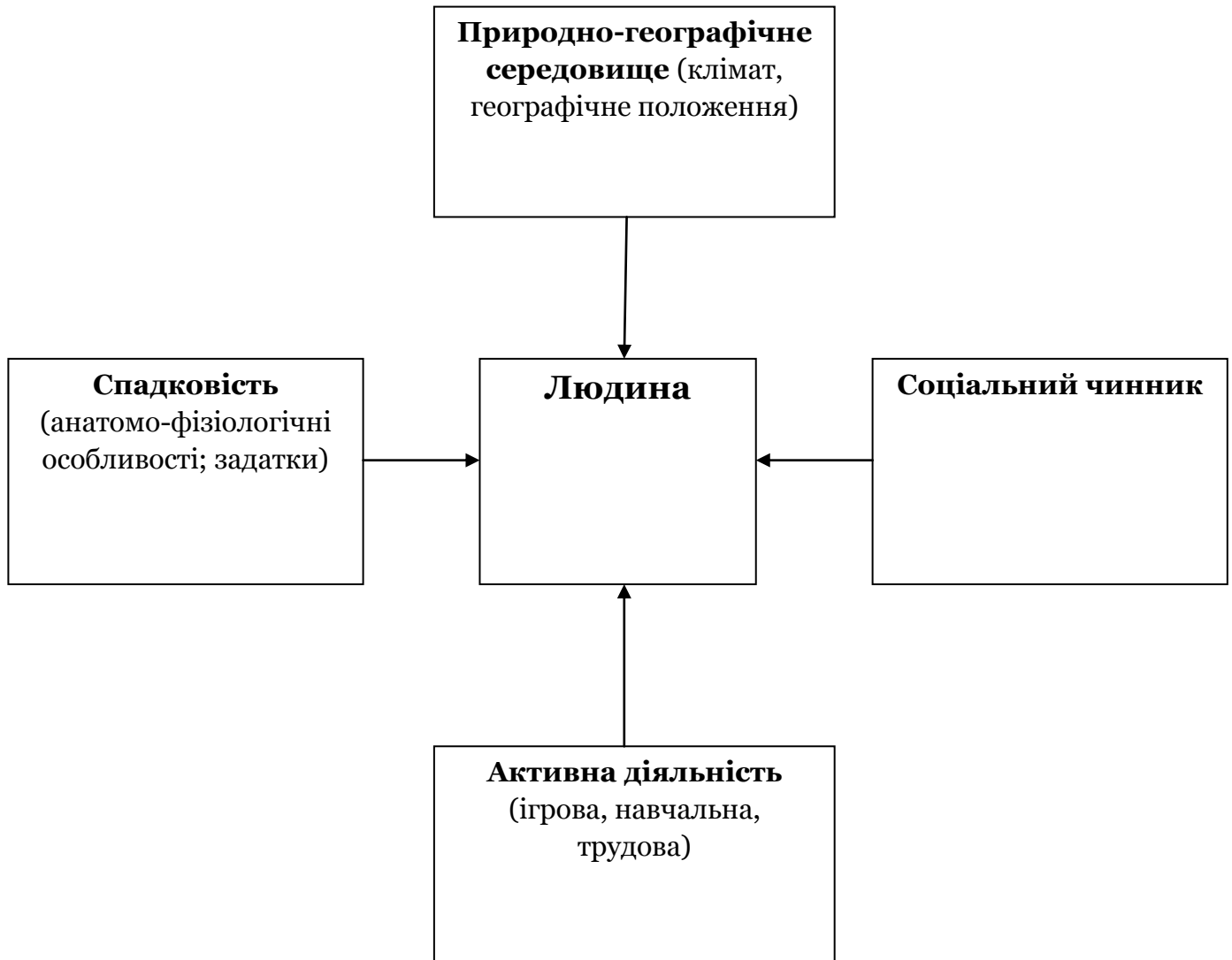
Вікові особливості дитини шкільного віку

(заповнити таблицю)

Молодший шкільний вік ( )	Середній шкільний вік ( )	Старший шкільний вік ( )
Анатомо-фізіологічні особливості		
Провідні види діяльності		
Поради вчителю		

Чинники впливу на розвиток людини

(заповнити таблицю)

Етапи розвитку колективу

(заповнити таблицю)

За А.С. Макаренка	За А.М. Лутошкіним

Етапи розвитку колективу за І. Івановим

(заповнити таблицю)

Методика колективних творчих справ		
Назва етапу	Зміст роботи вихованців	Зміст діяльності та позиція вихователя
I етап – попередня робота		
II етап – колективне планування		
III етап – підготовка КТС		
IV етап – проведення КТС		
V етап – колективне підведення підсумків		
VI етап – найближча післядія		

Типи навчання

(заповнити таблицю)

Назва типу навчання	Особливості
Догматичне навчання	<ul style="list-style-type: none"> • учитель повідомляє певний обсяг знань без пояснення; • учні засвоюють знання без усвідомлення; • учні не застосовують знання на практиці.
Пояснювально-ілюстративне навчання (пояснювально-репродуктивне)	
Проблемне навчання	
Програмоване навчання	
Технологічне навчання	
Модульно-розвивальне навчання	

Принципи навчання

(заповнити таблицю)

Назва принципу навчання	Сутність принципу
Науковості	
Систематичності та послідовності	
Свідомості	
Активності та самостійності у навчанні	
Наочності	
Грунтовності	
Емоційності навчання	
Зв'язку навчання з практичною діяльністю	
Доступності навчання	

Методи навчання

Класифікація методів навчання (за Ю.К. Бабанським)

(заповнити таблицю)

Системи організації навчально-виховної роботи у школі

(заповнити таблицю)

Індивідуальна	Групова
Класно-урочна	Белл-ланкастерська
Дальтон-план	Бригадно-лабораторна
Мангеймська	

Типологія уроків

(заповнити таблицю)

С.І. Іванов	І.М. Казанцев	В.О. Онищук

Загально-педагогічні вимоги до уроку

(заповнити таблицю)

Санітарно-гігієнічні	Дидактичні	Психофізіологічні	Виховні
➤ -	➤ -	➤ -	➤ -
➤	➤	➤	➤
➤	➤	➤	
➤	➤		
➤			

Характеристика нестандартних форм навчання педагогів-новаторів

(заповнити таблицю)

Педагоги-новатори	Форми навчання	Основні ідеї
Шалва Олександрович Амонашвілі		
Ігор Петрович Іванов		
Євгеній Миколайович Ільїн		
Віктор Федорович Шаталов		
Софія Миколаївна Лисенкова		
Ігор Петрович Волков		
Олена Олексіївна та Борис Павлович Нікітіни		

Основні ідеї педагогів-новаторів – ідея випереджувального навчання, особистісний підхід, учіння без примусу, ідея опори, ідея блок-схем, ідея вільного вибору, ідея відповідної форми, гуманне ставлення до учнів, інтелектуальна сфера класу, ідея важкої цілі.

Алгоритм розв'язання педагогічної задачі

Педагогічна задача – це осмислення ситуації, яка склалася, з метою перетворення її на новий рівень, наближений до мети педагогічної діяльності.

1. Аналіз ситуації (сам зміст задачі, переказ за логічним ланцюжком)
Проаналізуємо ситуацію, що склалася ...

Логічний ланцюжок – формулювання умови педагогічної задачі за допомогою простих речень.

2. Визначення протиріччя
У ситуації можна виділити протиріччя ...

Протиріччя – невідповідність між певними педагогічними процесами або явищами.

3. Визначення проблеми на основі протиріччя
З визначених протирічч можна виділити таку проблему ...

Проблема – теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання.

4. Аналіз учасників ситуації:

Учень: вік; вікові та індивідуальні особливості; взаємостосунки з товаришами, вчителями, батьками; місце в колективі.

Учитель: стаж роботи; професіоналізм; взаємостосунки з колегами та учнями; рівень майстерності; стиль керівництва (авторитарний, ліберальний, демократичний); стадії розвитку дитячого колективу.

Місце ситуації в педагогічному процесі.

Проаналізуємо учасників ситуації ...

5. Визначення причин виникнення ситуації
Ситуація могла скластися за таких причин ...

6. Вибір робочої гіпотези (гіпотез)

Гіпотеза – припущення, що висувається для пояснення та вимагає перевірки й доведення.

7. Вибір системи методів

Метод – спосіб реалізації навчально-виховного процесу.

8. Аналіз ефективності системи дій

Методика роботи над тестами

Тест (від англ. test - перевірка) – стандартизоване, часто обмежене в часі випробування, яке використовується для встановлення рівня знань студентів.

Тестом називають метод, у якому студенту задається низка письмових запитань. Такі запитання бувають двох типів : закриті й відкриті.

Закриті – ті, що передають стандартизовану відповідь або серію таких відповідей, з яких студент має вибрати ту, що найбільш підходить йому.

Відкритими називають такі запитання, які передбачають відповіді, яка дається у відносно вільній формі.

Запитання можуть бути *прямими і непрямими*.

Прямими називаються такі запитання, відповідаючи на які, студент сам характеризує і безпосередньо оцінює наявність, відсутність правильної відповіді.

Непрямими є такі запитання, які не передбачають прямих відповідей.

Приклади відкритих, закритих запитань з теми «Предмет та основні категорії педагогіки»:

1. *Відкрите запитання* : «Педагогіка – це ...».

2. *Закрите запитання* : «Основними категоріями педагогіки є:

а) виховання, освіта, самовиховання, перевиховання;

б) виховання, освіта, навчання, розвиток;

в) виховання, освіта, навчання;

г) правильної відповіді немає». Виберіть і відмітьте одну з запропонованих відповідей.

Більшість тестів є **бланковими** тестами – в них студенту пропонується серія запитань, на які він в усній або письмовій формі має дати відповідь. Також використовуються **опитувальні** тести – вчитель задає студенту усні запитання, відмічає й опрацьовує його відповіді. Дані види тестів можуть мати два варіанти: ручний і комп'ютерний. При ручному виді тести від початку до кінця виконуються без засобів електронно-обчислювальної техніки.

Тести за формою проведення бувають : **групові, індивідуальні**.

Тести **групові** – коли проводиться опитування обмеженої групи студентів.

Індивідуальні – опитування окремого студента.

Тести залежно від часових обмежень бувають:

- Тести **швидкості** – коли вчитель задає певний час і відзначає, скільки за цей час студент виконає завдань; коли вчитель визначає об'єм завдань і фіксує час, за який студент ці завдання виконає.
- Тести **результативності** – орієнтовані на констатацію результатів.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчально-методичне видання

Павленко Віта Віталіївна

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»
(для студентів природничого факультету)**

Комп'ютерний макет: Павленко В.В.

Надруковано з авторського оригінал-макета.
Підписано до друку _____. Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. ____
Обл. вид. арк. Друк різнографічний. Зам. _____. Наклад 100.

Поліграфічний центр ЖДУ, вул. Велика Бердичівська, 40